

## Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΜΑΤΗΣ, Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

— Τώρα νά μᾶς πῆς, Καπετάν Σταμάτη, ἐνν πρῶμα πού συγχά, θαρρῶ, τὸ δηγήθηκες, μὰ ἀπὸ τὸ στόμα σου ποτές δὲν τᾶκουσα: Γιατί σέ λέν Πολίτη;

— Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸ καλὸ κρασί, δὲν χαλνῶ τὴν καρδιά σου, κάνει ὁ Καπετάνιος.

Καί σά σηκωθήκαμ' ἀπὸ τὸ τραπέζι, καὶ κλοστρωθήκαμε στὸ μιντέρι, ἄρχισε καὶ μᾶς ἔλεγε:

«Εἴμουν αὖς δεκαεξή χρονῶν ὅταν πρωτομίσεψ' ἀπὸ τὸ χωριό μας: ἄφηκα ἐλεῖ μάννα καὶ μιὰ ἀδερφή. Καὶ δὲν ξενιτευόμουν γιὰ δουλειά. Σκοπὸς τῆς μακαρίτισσας εἴτανε νὰ μὲ κἀμὴ μεγάλον ἀνθρώπο. Γιὰ τὴν προίκα τῆς ἀδερφῆς μου ἀνάγκη νὰ βιαστώ καὶ νὰ μῶ σέ δουλειά δὲν εἴταν, ἐπειδὴ τὰ πρόβλεψε ὅλα ὁ μακαρίτης ὁ γέρος μας, καὶ τῆς εἶχε ἀφημένα, ἴσα ἴσα τὰ χτήματα πού ἔβλεπες πέρσι σὺν περνούσας ἀπὸ τὰ μέρη μας, καὶ ρωτούσες. Σκοπὸς μας λοιπὸν εἴτανε νὰ σπουδάζω, καὶ πῶς ἢ γιατί, ἢ καὶ δεσπότης ἂν ἤθελε ὁ Θεός.

Δεκαεξή χρονῶν ἀμούστακο παλικάρι, ἀθῶο σὺν κορίτσι, συμμαζεμένο, μὲ χίλια ὄνειρα καὶ μὲ δίχως κόσμου πείρα, κ' ἴσια στὴν Πόλη, στὸ Φανάρι, σέ κάποιον Ἀνέστη, ἐνός πού γινώριζε ἀπὸ τὰ παλιὰ τὸ γέρο μου σὺν ταξίδευσ, πού τί εἴταν ἡ δουλειά του καλὰ καλὰ δὲν τὸ γινώριζα, ζωγραφοῦσε ὅμως κάποτες ἅγιες εἰκόνες, καὶ μὲ πολὺ καμάρι τὶς κοίταζε, κι ἄδικο δὲν εἶχε, γιατί ὅλοι του οἱ ἅγιοι Νικόλαοι, —τὴ χάρη τους νῆχουμε, — ὁ ἐνὺς ἀπὸ τὸν ἄλλονα μὴτε τρίχα διαφορά!

Τί πρῶμα καὶ τί κακὸ σὺν τὴν πρωτοεῖδα τὴν Πόλη ἀπὸ τὸ ταπεινὸ μου χωριό! Τί ἀπέραντη μερμηγκιά, τί λαμπρότητα καὶ τί μορφιά! Ἐκεῖνα τὰ κυπαρίσσια, ἐκεῖνοι οἱ μιναρέδες κ' οἱ θόλοι! Ἐκεῖνες οἱ φωνές καὶ τὰ τρεχάματα στὸ Γιοφύρι, σὺν πρωτοπάτησα καὶ ξεκινούσα μὲ τὸ Σιὸρ Ἀνέστη κατὰ τὸ Φανάρι. Πού εἶνε ἡ μάννα μου νὰ τὰ δῇ ὅλ' αὐτὰ, πού εἶναι ἡ ἀδερφή μου, οἱ ἀξιδέρφες μου, νὰ τὰ δοῦν καὶ νὰ τὰ λέν κατόπι, καὶ τελειωμὸ νὰ μὴν ἔχουν οἱ ἱστορίες τους! Ὡς καὶ δάκρυα μοῦ ἦρθαν ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ κι ἀπὸ τὴν ἀνίστορηση, τί θὰ λέγανε νὰ τᾶβλεπαν οἱ δικοί μου!

Τοῦ Σιὸρ Ἀνέστη ὅμως τίποτις δὲν τοῦ ἔλεγα. Πολίτης αὐτός, ἔπειτα φίλος καὶ τοῦ πατέρα μου, φαίνονταν μπρός μου σὺν εἶδος ἅγιος, σὺν εἶδος ἀνθρώπος πού πρέπει νᾶχη σοφία καὶ γνώση μέσα του μὲ τὶς καρδιές. Καταδέχονταν ὡς τόσο ἀπὸ καιρὸ σέ καιρὸ νὰ μὲ ρωτᾷ γιὰ τοὺς δικούς μου, ἂν καὶ δὲν τοὺς ἤξερε, ἔξὸν τῇ μάννα μου, πού τὴν εἶδε θαρρῶ νύφη στὸν τόπο μας.

Φτάσαμε στὸ σπιτικό του, μοῦ ἔδειξε τὴν κάμαρά μου, ἔβαλε μέσα τὰ λίγα μου πράγματα, πού τὰ κουβαλοῦσε κατόπι μας ὁ χαμᾶλης, μὲ κατέβασε ἔπειτα στὴν τραπέζια κ' εἴταν ὥρα φαγεῖ. Ἐκεῖ

εἴταν ἡ κυρά του, εἴταν κ' ἡ κόρη του, κορίτσι μελαγχολοῦν καὶ γαλανομάτικο, ὡς δεκαεξή χρονῶν κι αὐτό. Ἀνοιξε τὸ στόμα τῆς κυρᾶς κ' ἔπεσε βροχή πολιτικά λόγια, πού τᾶκουγα, κ' ἔλεγα πῶς τί θὰ λεγε, ἀνίσως κι ἄκουγε τὶς δικές μας τὶς χωριανές νὰ μιλοῦν! Παρκαχάτω στὰ λόγια δὲν πήγαινε μῆτε ἡ μικρή. Καὶ νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, σὰυτὴν τὴ συντροφιά ἐγὼ εἴμουν τὸ κορίτσι!

Σὺν ἀποράχαμε, καὶ πήσαν οἱ κυρὲς τὰργόχειρό τους, κάθισε ὁ σιὸρ Ἀνέστης καὶ μοῦ ξήγησε τὰ σχέδιά του, σέ ποῖο σχολεῖο θὰ μὲ βάλῃ, σέ ποιά τάξη θαρρεῖ, μὲ ποιούς δασκάλους ἴσως, τί καλὰ πού θὰ μὲ φροντίζῃ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μάννας μου, πού τοῦ τὰ εἶχε ρωσικὰ ὅλα γραμμένα, σὺν παιδί του νὰ μὲ κοιτάζῃ, καὶ μὲ τᾶζημιώτο μαλιστὰ, γιατί δυὸ μετζίτια εἴτανε συμφωνημένα νὰ τοῦ στέλνουνται κάθε πρῶτη. Κ' ἔτσι, ἀπὸ αὔριο κιόλας, ἄρχισα νὰ πηγαίνω στὴ Μεγάλη Σχολή.

Ἐπικατὰ μὲ τὴν καρδιά μου τὴ δουλειά, καὶ σέ λίγο πρόδεψα τόσο, πού διδάχζα Πολιτικὴ ἐφημερίδα, καὶ τὴν καταλάβαινα. Θυμοῦμαι πού παραδίδουν Χρυσόστομο ἀνέβαινα κάθε βράδυ στὸν ἡλιακὸ τοῦ Σιὸρ Ἀνέστη ἅμα ἄρχιζαν οἱ κυρὲς τὰργόχειρο, κ' ὁ Σιὸρ Ἀνέστης τὶς ζωγραφιές του, καὶ σπουδάζα τὰ μαθήματά μου! Ἐπειτα κοίταξα γύρω μου, τὴ μεγαλοπρέπεια ἐκεῖνη τῆς πεντάμορφης Πόλης, κ' ὄνειρευόμουν τὶς ἱστορίες πού θὰ εἶχα νὰ λέγω στοὺς δικούς μου, ὅταν μὲ καλὸ γυρίσω στὸν τόπο μου. Μιὰ τέτοια πανώρη βραδιά κάθουμουν ἀπάνω στὸν ἡλιακὸ κ' ἔκανα σεργιάνι, ὅστερ' ἀπὸ τὸ μάθημά μου. Ἢ κερὰ Ἀνέσταίνα μὲ τὸ ράψιμό της, κ' ὁ Σιὸρ Ἀνέστης μὲ μιαν εἰκόνα πού ἤθελε νὰ τὴν ἀποτελειώτῃ, κ' ἄς εἴτανε καὶ νύχτα, μῆτε ἂν ζοῦσαν δὲν ἤξερες. Ἀλλοτεὶς ἄκουγα κάποτε τὴ λαλιά τῆς μικρῆς, μὰ ἐκεῖνη τὴ βραδιά μὴτ' ἡ μικρὴ δὲν ἀκούγονταν. Καὶ γιατί θαρρεῖς πῶς δὲν ἀκούγονταν; Εἴταν ἀποπίσω μου, μέσα στὴν ἀπάνω τὴν κάμαρα, κ' ἔπλεκε. Ἐπλεκε μὲ τὴν καλτσοβελόνα, καὶ μὲ τὸ νοῦ της.

Σταμάτησα τὸ σιγανὸ μου, τὸ σύριγμα ἅμα τὴν εἶδα ἀνέθηκε ἄξαφνα παράξενο σύγκρου στὰ στήθια μου. Θόλωσαν τὰ μάτια μου, καὶ μῆτε τὸν Τοπχανέ δὲν μποροῦσα πῶς νὰ δῶ. Τὸ παρατήρησε αὐτὴ, δὲν τὸ παρατήρησε, δὲν ξέρω. Ἀφῆκε ὅμως τὸ πλέξιμό της κ' ἤρθε ὅζω. Εἴταν βασιλευμένος ὁ ἥλιος, ὥρα πολλή. Ἀρχίζαν καὶ τσεμουλιάζαν τᾶστρα. Ἰσια κοντά μου ἦρθε ἡ ἀθεόφοβη! Τουρτούριζε τὸ σιαγόνι μου ἀπὸ τὸ σύγκρου. Ἦρθε κ' ἀγκούμπησε στὰ κάγκελα τοῦ ἡλιακοῦ, ἴσια πλάγι μου. Ἐτρεμα καὶ πήγαίνα. Στέγνωσε ὁ λαίμυός μου, κ' ἔνως βῶλος μοῦ τὴν ἐπνιγε τὴν καρδιά μου.

— Βλέπεις τί ὁμορφὴ πού εἶναι ἡ Πόλη μας; γυρίζει καὶ μοῦ λέει καὶ τὰ μάτια της ἀστραφταν. Νὰ γείνης Πολίτης καὶ σὺ.

— Εἶμαι Πολίτης, ἔκαμα κουράγιο καὶ τῆς εἶπα.

— Μὰ Πολίτης γιὰ πάντα, μοῦ ἀποκρίνεται κι' ἀντάμα σκουντάει τὸ πλευρό μου μὲ τ' ἄγκωνάκι της.

Μοῦ ἦρθε σὰν εἶδος τρέλλα, νὰ γυρίσω μιὰ καὶ νὰ τὴν πᾶρω στὴν ἀγκαλιά μου. Καὶ θὰ τ' ἄκαμνα ἴσως, μόνον ποὺ θάρρεψα ἔξαρνα πῶς μοῦ φανερώθηκε ἡ ὄψη τῆς μάννας μου! Πᾶει ἄμέσως ἡ τρέλλα πᾶει ἡ ἀνατριχίλα. Μπήκε μέσα μου μιὰ παλικάριά, μιὰ γαλήνη, σὰν ἐκείνη ποὺ μὲ βοηθοῦτε κατόπι στίς φορτοῦνες ἀπάνω.

Βοῆκ' ἀρρομή κ' ἔτρεξα κατὰ τὴν κάμαρά μου.

Ἴσκια στὸ κρεββάτι μου πήγα. Ὅλη τὴ νύχτα συλλογὴ στὸ κρεββάτι ἐκείνο. Ν' ἀλλάξω σπίτι, καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴ γαλανομάτα τῇ Σειρήνῃ, καλὸ κι ἄγιο. Μὰ νὰλλάξω καρδιά καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν ἀγάπη της, ἀπὸ τὴ δύναμη τῇ μυστικῇ τῆς μορφῆς της ἐκείνης τὴν ἀξέχαστη τῇ βραδιά, δύσκολο, ἴσως ἀδύνατο! Ἄλλο δὲν ἔβλεπα μπρός μου παρ' ἀφηνισμό, ἀφηνισμό γιὰ τὴ μάννα, γιὰ τὴν πατρίδα. Πῆρα λοιπὸν ἀπόφαση μεγάλη καὶ σοβαρή. Νὰ φύγ' ὁλότελ' ἀπὸ τὴν Πόλη!

Μήτε λέξη δὲν εἶπα σὲ κανένα σὰν ζημέρωσε, μόνον μάζευσα τὰ πράματά μου, τᾶδωνα ἐνὸς χαμάλη καὶ ξεκίνησα κατὰ τὴ σκάλα.

Βοῆκα καίκι Μοσκοννησιώτικε, πήδηξα μέσα, τὰ εἶπα ὅλα τοῦ Καραβοκύρη· ζήτησε νὰ μὲ καταπείσῃ νὰ γυρίσω τοῦλάχιστο στὸν τόπο μου. Τοῦ κάκου. Παρὰ τέτοια ντροπὴ, νὰ γυρίσω καὶ νὰ μὲ περιγελάῃ ὅλο τὸ χωριό, κάλλιο ναύτης ἀγνώριστος, ὥσπου νὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς νὰ γείνω καὶ γώ κατιτίς.

Μὲ βοήθησε ὁ Θεός. Γύρισα στὸν τόπο μου μερικὰ χρόνια κατόπι καπετάνιος, καὶ μὲ πάντρεψε ἡ γριά μου. Εἴτανε μαζί μου κι ὁ Μοσκοννησιώτης ὁ Καραβοκύρης, κι αὐτὸς εἴταν ποὺ μὲ βάρφτισε Πολίτη, ὁ κανάγιας.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ.

## ΚΡΙΤΙΚΗ

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ. — Τόμ. Α'. ΑΘΗΝΑΙ.

1896

Ποιὸ μάτι θὰ μπορέσῃ νὰ διαβάσῃ  
τὰ λόγια τᾶγραφα ποὺ ψιθυρίζουν  
ἀνάμεσα στοὺς στίχους πῶχω πλάσει;

Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ στίχοι τοῦ «προλόγου» τοῦ ποιητοῦ μας διερμηνεύουν τὸν μύχιον παντός ποιητοῦ πόθον, τὴν κρυφὴν του ἐπιθυμίαν, νὰ γνωσθῇ τὸ ἔργον του καὶ ἐσωτερικώτερον, καὶ πέσαν δηλονότι τῆς ἐπιπολαίου ἐπιφανείας του. Διότι ἐκεῖ μέσα, εἰς τὸ βάθος, κρύπτεται μιὰ ψυχὴ, εἰς ἐγωϊσμόν τοῦτέστι παραπάνω, ὁ ὁποῖος τρέμει καὶ φοβίσει ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι καὶ τὰ μαρμάρια τοῦ Φειδίου ἀριστουργήματα ἐχρησίμευσαν ὡς ἄσβεστος διὰ τὴν τοιχο-

δομίαν. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἐγωϊσμός δύναται πολλάκις νὰ εἶναι καὶ εἶδος ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς ἑαυτὸν, καὶ γνωρίζετε ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι τόσο δύσπιστος πρὸς τὴν κρίσιν τῶν ἄλλων, ὅσον ἐκείνος ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἔργου. Αὐτὸς, κατὰ βάθος, θὰ ἐπεθύμει ἴσως νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν τῆς κρίσεως τῶν ἄλλων, νὰ τὴν περιφρονήσῃ καὶ νὰ τὴν σαρκάσῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνεται ἀρκετὴν δύναμιν πρὸς τοῦτο περιορίζεται νὰ τοὺς καταστήσῃ προσηκτικούς· καὶ ἐκλέγει τὸν ἀπλούστερον τρόπον· ἐπιγράφει ἑπάνω εἰς τὰ ἐμπορεύματά του: ἀντικείμενα εὐθραυστα. Ἀληθινὰ, πόσον ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀνεγείροντες πρὸ τοῦ δημιουργοῦ τὸ παραπέτασμα, ὅπισθεν τοῦ ὁποῖου εὐρίσκειται τὸ ἔργον των, μετὰ σταθεροῦς χειρὸς, ἀνακαρίζουν πρὸς αὐτὸ μετὰ σταθερωτέρας φωνῆς: Introite, nam et hic dii sunt! Εἰσελθετε, καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν θεοί!

Θὰ ζητήσωμεν νὰ διαβάσωμεν «τὰ λόγια τᾶγραφα ποὺ ψιθυρίζουν ἀνάμεσα στοὺς στίχους» τοῦ κ. Προβελεγγίου. Ἴσως ὁ τίτλος κριτικῇ τοῦ ἄρθρου μας εἶναι εὐρύτερος τῶν προθέσεων μας, ἀλλ' ἀφ' αὐτοῦ διαμάρχονται αἱ δύο σχολαὶ αὐτῆς, ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ἡ ἱποκειμενικὴ, τὸ ὄνομα κατήντησεν ἀρκετὰ γενικόν, ὥστε νὰ μὴν ἀφίνη ἀδικαιολόγητον καμμίαν ἀξίωσιν. Διότι ἐπὶ τέλους τί ἀπαιτεῖται; Κάποια ἔμφυτος προδιάθεσις ἢ φιλοκαλία, ὀλίγον εὐρύτερα γνώσις τῆς ἱστορίας τῆς ποιήσεως, καὶ ἐπὶ πᾶσιν καὶ μικρὰ πρακτικὴ τῆς στιχοτυρίας· θέλω δηλαδή ἢ γραφίς τοῦ κριτικοῦ νὰ ἐδοκιμασθῇ ὀλίγον καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν στίχων, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἄλλοι μὲ χίλια δύο παραδείγματα θὰ τὸ ἀπεδείκνυν ὅχι ἀπαραίτητον. Αὐτὰ τὰ ἐφόδια μᾶς ἀκοῦν ἡμᾶς διὰ νὰ προσώμεν.

Τὸ ἔργον τοῦ κ. Προβελεγγίου, ὅπως παρουσιάζεται τώρα συσσωματωμένον εἰς τὸν κομψὸν τόμον, 400 τόσων σελίδων, τοῦ κ. Κασδύνη, δὲν εἶναι σημερινόν, καθὼς καὶ ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι· τῆς τελευταίας οὐδὲ τῆς προτελευταίας ὥρας. Πολὺ πρὸ τοῦ 1880, ὅτε ἡ ποιησίς μας ἔλαβε τὴν χαρακτηριστικὴν τῆς τελευταίαν φάσιν, ἐσταδιοδρομεῖ παραπλεύρως τοῦ Βασιλεῖᾶδου, Παπαρηγοπούλου καὶ Βλάχου, ὅπως συναγωνίζεται σήμερον παρὰ τὸν Δροσίνην καὶ Παλαμᾶν, πάντοτε καὶ τότε ὅπως καὶ τώρα «οὔτε κἀκιστος οὔτε πρῶτος ἴσως, ὁμαλὸς δέ τις ἀσπιδιώτης», κατὰ τὴν κοινὴν τοῦλάχιστον συνείδησιν. Αἱ δύο διαφορετικαὶ αὗται περίοδοι, τόσο ἀκριβῶς καθωρισμέναι, γίνονται ἐκφανεστέρας μᾶλλον εἰς τὴν γλώσσαν παρὰ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεώς του, ἢ ὅπου ἀπὸ τὰς Γερμανικὰς του ἀναμνήσεις ἕως τὰ Νεχρο.λοῦ.λουθὰ του μένει ἡ ἰδιὰ. Ἐνῷ αἱ γλωσσικαὶ του ἀρχαί, ἀπὸ τὴν περίφημον ἰδίως ἐκείνην εἰσήγησιν τοῦ Φιλαδελφείου καθ' ὃν ἐβράβευσε τοῦ Παλαμά Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μετεβλήθησαν κατὰ τρόπον ἀποτελοῦντα τὸν πραγματικώτερον ἴσως